

RÜŞTÜ BOZKURT

Kurumların işlerliği ve kalkınma ajansları için bir öneri

Şimdi ülkemizde kalkınma ajansları bir yasal çerçevede, devletin öncülüğünde ama sivil örgütlerin katılımı ile yeni bir atak yapma aşamasında. Bu girişimlerde önceden planlanan sonuçlara ulaşmayı engelleyecek bazı noktaların tartışılması gerekir

Kalkınma ajansları, kurumlara dayalı "beklenti" yaratma gündemimizi hareketlendirdi. Bir yasaya dayalı kurulan kalkınma ajanslarının yaratılan beklentiye bizi ulaştırıp ulaştıramayacağını tartışmadan önce, kalkınma ajansları gibi kurumların başka ülkelerde nasıl işlediğini, ne gibi sonuçlar yarattığına bakalım.

Çok sayıda uzman üretim, ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin yarattığı küreselleşme sürecinin oyun alanını genişlettiğini, insanların en son yeniliklerden yararlanmasında sınırların kalktığını ileri sürer. Hatta bir adım daha ileri giderek, artık insanların "göç etmeye" ihtiyaçları olmadığını iddia edenler de var. Başta Thomas Fridman olmak üzere birçok popüler yazarın tartıştığı bu gelişmeye Richard Florida karşı çıkıyor. Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi'ndeki yazısında Florida, çağdaş küresel ekonomide "gelişme ve yenilik" olgusunun iç içe geçtiğini, "bilimsel ve teknolojik yaratıcılığın ekonominin motorlarını" oluşturduğunu, bugünkü ekonominin her zamankinden daha fazla "kümeleşme" gerektirdiğini söylüyor.

Florida ve Tim Gulden birlikte yaptıkları çalışmada dünyada üretilen patentlerin büyük çoğunluğunun Tokyo, San Francisco, Berlin, Paris, New York ve Taipei gibi birkaç merkezde toplandığını saptıyorlar. Örneğin 2003 yılında tek başına Kalifornia Üniversitesi'nin ürettiği patent Hindistan ve Çin'i gölgede bırakıyor. Tek başına IBM bu iki dev ülkenin beş katı patent üretebiliyor.

Yaratıcı yenilikleri geliştirmek için "çekim alanları" yaratma gereksinimi her zamankinden fazla. Bunun için de, hoşgörü ve açık tartışma ortamının yaratılması ve yaratıcı beyinlerin kendilerini güven içinde hissetmesi gerekiyor. Yaratıcı insanlar bir araya geldiklerinde, aralarındaki etkileşimi artırarak her birinin üretkenliği daha da güçleniyor. Ekipler şirketlere ve örgütlere dönüşerek üretken yapılar oluşturuyor. Örgütler artarak zenginlik üretiminin tabanı genişliyor; ulaşabilirlikleri ve erişebilirlikleri artıyor. Florida ve Gulden'ın çalışmaları, yaratıcı gelişmeler için dünya çapında üniversitelerin varlığını ilk sıraya yerleştiriyor. Gelir yaratıcı endüstriler, destekleyici kurumlar, canlı ve çeşitlilik gösteren işgücü piyasası, göçmenlere açık olma, ırksal ve etnik ayrımcılıktan uzak durma, sanatçılara kucak açma vb. özelliklerin birlikte var olması "toplanma" ve "kümeler oluşturmanın" çekici ortamını da oluşturuyor.

Kalkınma ajanslarını tartışırken "toplanma ve kümeler oluşturma" olgusunun bütünlüğünü dikkate almazsak, aşırı beklenti yaratır; beklentiye ulaşılamadığı zaman da dengesiz tepkileri besleyebiliriz.

İşleyen kurumlar "çekim alanları" yaratmanın en etkili araçları. Son yıllarda işleyen kurumların yarattığı iki başarılı alan üzerinde durmak istiyorum: Finlandiya ve İrlanda.

Finlandiya ve İrlanda örnekleri

Finlandiya, 50 yıl önce yoksul bir ülkedir. Bugün Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın verilerine göre bir numaralı "enformasyon toplumu" olma düzeyine ulaşmıştır. Dünya Ekonomik Forumu verilerine göre "rekabet gücü" en yüksek ülkelerin başını çekiyor.

Manuel Castells'in söyleşilerinden öğrendiğimize göre, Finlandiya'nın yarattığı bu parlak gelişmenin kilit kurumu Nokia. Finlandiya'da 3 bini aşan enformasyon ve iletişimle ilgili şirket var; bunların sadece 300'ü doğrudan Nokia ile ilişkili. Elektronik imalat hizmetleri (sözleşmeli imalat) konusunda dünyanın lideri bu küçük kuzey ülkesi.

Finlandiya'da üretimin kalitesi yüksek. Yetişkin işgücü nedeniyle "öğrenme eğrileri" çok hızlı gelişiyor. Ayrıca, bir Fin-İsveç ortaklığı olan banka, elecktronik bankacılıkta lider durumda. Helsinki Teknoloji Üniversitesi, Avrupa'nın ilk beş üniversitesi arasında yer alıyor. STARA, devlete bağlı teknoloji ajansı risk sermayesi sağlama, kritik anlarda firmalara rehberlik etme, girişimçi ruhla çeşitli prog-

ramları yürütme görevini ustalıkla yerine getiriyor. İşgücünün niteliği "girişimci-yenilikçi"liği beslediği gibi, üniversitelerden bankalara, oradan küçük ve orta ölçek işyerlerine kurumlar da birbirlerini destekleyen bir bütünlük oluşturuyor. Yenilik sürecinin tetiklenmesinde üniversiteler, federal düzeyde finansman yapabilen kurumlar ve aykırı kültürü benimsemiş yenilikçileri toplayan Kaliforniya'dan farklı olarak Finlandiya, hükümet girişimciliği, kurumsal risk sermayesi ve refah devletinin refleksleri ile başarısını sürdürüyor.

İşleyen kurumların yarattığı mucize

İrlanda da "cazibe merkezi" olmanın ilginç örneklerinden biri. Ülkemizin de ilgi menzilinde. Değişik kurumlar, İrlanda örneğini kavramak için inceleme gezisi yapıyor; bu örneğin ülkemize taşınabilmesinin yol ve yordamını araştırıyor. İbrahim Türkmen'in analizini eses alarak anlatmak gerekirse, bu örnekte işleyen kurumların önemi büyük. İrlanda Girişimcilik Kurumu (EI), Yatırım ve Kalkınma Ajansı (IDA) ve İrlanda Bilim Kurumu (SFI) yönlendirici olan üç temel kurum.

İrlanda Girişimcilik Kurumu'nun temel amacı yerel sanayiyi ilerletmek. Ticaret ve İstihdam Bakanlığı'na bağlı bu kurum "girişimcilik stratejisi" konusunda bir kurucu metne sahip. Geleceğe yönelik araştırmalar, kaynakların ticarileştirilmesi, yüksek katma değerli ürün ve hizmetler üzerinde odaklanma, ihracatı geliştirme, piyasa birliğini girişimciye iletme, küresel pazarı sürekli gözetme, eğilimlerin yarattığı fırsat ve tehlikeler hakkında girişimciye "erken uyarı" sinyalleri ulaştırma kurumun temel görevleri. Bu kurumun ana ilkelerinden biri de "bilgi-yoğun üretim alanlarını" destekleme.

İrlanda Girişimcilik Kurumu, eksiksiz altyapıya sahip fabrika yeri sunulması, İrlanda dışında yetişkin işgücünün "tersine beyin göçünü" yöndendirecek kalifiye işgücü sorunlarının çözülmesi, başta AB ülkeleri olmak üzere uluslararası pazarlara erişebilirlik olanaklarının artırılması gibi gereksinimleri de karşılıyor.

Bir diğer önemli kurum olan Yatırım ve Kalkınma Ajansı (IDA), "Bilgi fıtratımızdır" diye yola çıkıyor. Düşük işgücü maliyetine dayalı olgunluk dönemi ürünler yerine yüksek katma değerli ürünleri destekliyor. Öncelikle daha önce İrlanda'ya yerleşmiş şirketlerin kalıcı olmaları için çaba gösteriyor. Kurum, yatırım yapmak isteyen girişimciye eksiksiz altyapılar, etkin iletişim olanakları, güçlü ve sürekli eğitim-öğretim desteği, tutarlılığı ve güvenilirliğini korunan mali politikaları izleme, sapmaları düzeltme gibi çok önemli konularda destekler de sağlıyor. Kurum, yatırım yapan şirketlerin sorunları sürekli çözmek için kendini görevlendirmiş; görevini de eksiksiz yerine getirme konusunda kendini ispatlamış durumda.

İrlanda başarısının üçüncü ayağını oluşturan SFI, insan sermayesinin yetiştirilmesi, verimliliğinin artırılması, güçlü fikirler üretilmesine uygun ortamların yaratılması, işbirliklerini özendirmek için bütün engellerin kaldırılması, akademik ve uygulama alanında entelektüel sermayenin güçlendirilmesi vb. bir dizi görevi eksiksiz denecek bir düzeyde yürütüyor; yeniliyor ve geliştiriyor. Şirketlerin Ar-Ge fonlarının değerlendirilmesindeki öncülüğünü de yapıyor.

Uzmanlaşmış editörler projesi ile birlikte ele almalıyız

Şimdi ülkemizde kalkınma ajansları bir yasal çerçevede, devletin öncülüğünde ama sivil örgütlerin katılımı ile yeni bir atak yapması için atılım yapma aşamasındayız. Bu girişimlerde, önceden planlanan sonuçlara ulaşmayı engelleyeceğini düşündüğümüz birkaç noktayı tartışma gündemine taşımak istiyorum.

Öncelikle kalkınma ajansları daha önce inşa edilen benzer devlet kurumlarının, geçmiş dönemdeki evrimleşmesini incelemeli. O kurumların hangi gerekçelerle kurulduklarını, ne gibi beklentiler yarattıklarını; hangi başarıları gösterdiklerini, başarısız olmuşlarsa niçin başarısız olduklarını açık ortamlarda tartışmalı, geçmişin birikimlerinden ders alarak, olumlu sonuç yaratan yönleri daha geliştirme ve olumsuzlukları yinelememe konusunda bir "evrimsel analiz" belgesinin elimizin altında olması başarının anahtarı olur diye düşünüyorum.

İkincisi, ülkemizde bu tür kurumlar yaratıldığında işe karışan çok sayıda kurumun birbirine "tampon mekanizmalar" oluşturması. Kurumların birbirine gerekçesiz direnmeleri etkin bir "koordinasyon" yaratmanın önündeki büyük engel. Kalkınma Ajansları'nın hangi kurumlarla çatışacağı, bu çatışmayı minimize edecek mekanizmaların neler olabileceği öngörülmelidir. Kimin hangi işleri yapacağı, hangi kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde olacağı, işleri hangi zaman kesitinde nerelere taşıyacağı üstüne bir "iş planı" daha başından ortaya konmalı. Bir yazılı metne bağlanan program, en az yılda iki kez, açık ortamlarda tartışmaya açılmalı. Umuyorum ki, bu açık denetim, "bürokratik önyargıyı" kıracaktır; özel kesimin de sadece "devletten beklenen edilgen" talepçiliğinin önünü kesecektir.

Üçüncüsü, medyanın konuyla ilgili "uzmanlaşmış editörler" yetiştirmesi de bir ayrı proje olarak ele alınmalıdır. Bu proje aracılığı ile "ayrıntı bilgisine sahip", analiz ve senteze dayalı bilgi ve fikir üreten medya desteği sağlanabilir. Alışkanlıkla değil, analizle yönetim yapanlar öne çıkabilir. Entelektüel gevezelik üretenler yerine, proje geliştiren girişimciler hak ettikleri yeri bulabilir. Bu proje, kendi öz gerçeğini hayatın gerçeği önüne koyan "şark kurnazlıklarını" azaltabilir. Hepsinden önemlisi de kurum kültürümüzün içine sinmiş olan Akdeniz dalgacılığının boşluklarını alarak daha sıkı bir gelişmenin önünü açabilir.

Kalkınma ajanslarını tartışırken **"toplanma ve kümeler oluşturma"** olgusunun bütünlüğünü dikkate almazsak, aşırı beklenti yaratır; **beklentiye** ulaşılamadığı zaman da **dengesiz** tepkileri besleyebiliriz